

LANGUAGE OF PLACE NAMES: TOKAT PROVINCE EXAMPLE

YER ADLARININ DİLİ: TOKAT İLİ ÖRNEĞİ

Sami BASKIN¹

Sevta BUZLUKLUOĞLU ARSLAN²

Abstract

Names of places are important social, historical, cultural and geographical indicators. They give information about origin, language, life style of people living in these places. Besides, they provide significant clues about the places' topography, location or historical past. . Therefore, these names are research subject to various sciences. One of the sub-branches of Linguistics, Onomastics researches the places' names in terms of meaning, structure, origin and etc. In this study, names of places in Tokat provinces are dealt (handled) and examined within the frame of Semantics. And the conceptual fields of these place names are defined with the motion arising from the results. Conceptual field is a unity constituted by the concepts which are close to each other, completing each other from various points and having a common connection between each other. Therefore, in this study, the place names in Tokat having a close meaning with each other, completing each other from various points or having common naming points are gathered in a conceptual field. By this means, we have reached a concrete result about how some situations during naming such as nature, faith, life, and cultural heritage inspired people living in Tokat and the reflections of this to language. For example, nomenclature resulting from natural and physical conditions of the environment are the most numerous in Tokat. Besides, some namings whose area of usage are lessened or meanings of which are forgotten (Şahnealan, Sağlıca, Kuytul, Ütük etc.) are reminded again by both stating their meanings and showing their conceptual fields.

Keywords: The places in Tokat, conceptual field, semantics.

Özet

Yerleşim yeri adları; sosyal, tarihi, kültürel ve coğrafi birer göstergedir. Yerleşim yerinde yaşayanların kökeni, dili, yaşam biçimi vb. hakkında bilgi verirler. Ayrıca yerleşim yerinin coğrafi yapısı, konumu veya geçmişi hakkında da önemli ipuçları sunarlar. Bunun için bu adlar, pek çok bilim dalının inceleme konusudur. Dil biliminin alt kollarından biri olan ad bilimi de, yerleşim yerlerinin adlarını anlam, yapı, köken vb. yönlerden inceler. Bu çalışmada Tokat ilindeki yerleşim yerlerinin adları ele alınmış ve anlam bilgisi bakımından incelenmiştir. Ortaya çıkan sonuçlardan hareketle de bu yer adlarının kavram alanları belirlenmiştir. Kavram alanı, "birbirine yakın, birbirini çeşitli açılardan bütünleyen, aralarında ortak bir bağ bulunan kavramların oluşturduğu bütünlüktür". Bu yüzden araştırmada, Tokat'taki yerleşim adlarından birbirine yakın anlamlı olanlar, birbirini anlam açısından tamamlayanlar veya aralarından ortak adlandırma noktaları bulunanlar bir kavram alanının içinde toplanmıştır. Böylelikle, adlandırma esnasında doğa, inanç, yaşayış, kültürel miras gibi durumların Tokat halkına nasıl esin kaynağı olduğu ve bunun dile yansımalarını gösteren somut bir neticeye ulaşılmıştır. Örneğin Tokat'ta en çok çevrenin tabii ve fiziki koşullarından kaynaklanan adlandırmalar mevcuttur. Ayrıca kullanım alanı azalmış veya anlamı unutulmuş bazı adlandırmaların (Şahnealan, Sağlıca, Kuytul, Ütük vb.) hem anlamları belirtilmiş hem de kavram alanları gösterilerek yeniden hatırlatılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Tokat'taki yerleşim yerleri, kavram alanı, anlam bilgisi

¹ Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü

² Y.L. Öğrencisi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi ABD

GİRİŞ

Yerleşim yeri adları, önemli birer sosyal, tarihi, kültürel ve coğrafik göstergedir. Yerleşim yerinde yaşayanların kökeni, dili, yaşam biçimi hakkında bilgi verdikleri gibi yerleşim yerinin coğrafi yapısı, konumu veya tarihi geçmişi hakkında da önemli ipuçları sunarlar. Bunun için dil, kültür, coğrafya, tarih vb. bilim dalları yerleşim yeri adları ile ilgilenirler. Dil araştırmaları, yerleşim yeri adlarını ad biliminin bir alt dalı olan Toponimi (Yer Adları Bilimi) kapsamında gerçekleştirir.

Yer adları bilimi, ad biliminin en işlek iki alt alanından biridir. Diğeri ise kişi adlarını inceleyen (antroponimi) bilim dalıdır. Çünkü dillerde özel ad olarak en fazla kullanılanlar, kişi adları ile bu kişilerin yaşadıkları yerlerin adlarıdır (Yavuz ve Şenel, 2013; 2241). Aksan'a göre, ad biliminin en aktif kolu yer adları bilimidir. Çünkü pek çok Avrupa ülkesinde, ülkelerin; kent, kasaba, köy gibi yerleşim merkezlerinin; hatta oralaradaki cadde, sokak ve meydanların adları titizlikle incelenmiş ve bu adlardaki değişme ve gelişmeler tarih kaynaklarından izlenerek göz önüne serilmiştir (2007: 101).

Yer adları bilimi, "yer adlarını yapı, anlam ve köken bakımından açıklamaya çalışan" (Eren, 2010; 11) bilim dalıdır. Bu çalışmada yer adları biliminin kendine has kuralları çerçevesinde Tokat ilindeki yerleşim yerlerinin adları incelenmiştir. Tokat'taki yer adlarının anlamlarına bakılmış ve bu anlamlardan hareketle adların kavram alanları belirlenmiştir.

İl Geneli Köy Nüfusları (2012 TÜİK Verilerine Göre) 5393 Sayılı Kanun Uyarınca Belediyelere Mahalle Olarak Bağlanan Köyler Listesine göre Tokat'ın merkez dâhil 12 ilçesi (Merkez, Almus, Artova, Başçiftlik, Erbaa, Niksar, Pazar, Reşadiye, Sulusaray, Turhal, Yeşilyurt ve Zile), 64 Beldesi ve 572 köyü bulunmaktadır. Bu 572 köy adı, çalışmanın dayandığı kelime havuzunu oluşturmaktadır. Köylerinin ilçelere göre dağılımı ise şöyledir:

Tablo 1. Tokat ilinin ilçelere göre köy sayıları

İdari Birim (İlçe)	Köy Sayısı
Merkez	99
Almus	26
Artova	27
Başçiftlik	6
Erbaa	70
Niksar	83
Pazar	15
Reşadiye	64
Sulusaray	14
Turhal	47
Yeşilyurt	16
Zile	106
Toplam	573

Tokat belediyesinin resmi internet sayfasında ise şehre ait şu bilgilere yer verilmiştir: "Tokat, 1923 yılında; Erbaa, Niksar, Reşadiye ve Zile ilçeleri bağlanarak il olmuştur 1944'te Artova ve Turhal, 1954 'te Almus, 1987' de Pazar ve Yeşilyurt, 1990'da

Sulusaray ve Başçiftlik İlçeleri kurulmuştur. İlimizde Merkez ilçenin yanı sıra 11 ilçe, 64 belde ve 579 köy mevcuttur.”³

Tokat, İç ve Doğu Anadolu Bölgelerini Orta Karadeniz bölgesine bağlayan yolların kesişme noktasında kurulmuş, üç tarafı dağlarla çevrili küçük bir Anadolu şehridir. Kuzeyinde Samsun, kuzeydoğusunda Ordu, güneyinde Sivas, güneybatısında Yozgat, batısında Amasya bulunmaktadır. Şehrin ortasından geçen Yeşilirmak, dağlar arasında verimli ovaların oluşmasına neden olmuştur. Bunun neticesinde Kazova, Artova gibi “ova” ile kurulmuş pek çok yer ismine rastlamak mümkündür. Ayrıca Yeşilirmak ve kolları, pek çok yerleşim yerinin adına da ilham kaynağı olmuştur.

Tokat adının kaynağı ve anlamı üzerinde bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bu isimle ilgili öne sürülen bilgiler tahmin düzeyindedir. Bu tahminlerden ilki, Tokat şehri Togayit Türkleri tarafından kurulmuş ve adı Togay kelimesinden gelmiştir. İkincisi ise, şehir adını “surlu şehir” mânasına gelen **toh-kat** (“sursuz şehir”, Yoz-kat gibi) veya “besili at” anlamına gelen **tok-at** kelimesinden almıştır. Paul Wittek ise birtakım delillerden hareketle Tokat’ın Bizans şehri Dokeia olduğunu ileri sürmüştür. Sargon Erdem, Tokat’ın eski adı olarak kabul ettiği Grekçe **dokeia** kelimesinin “çanak memleket” manasına geldiği ve bu adın zamanla Tokat’a dönüştüğüne inanmaktadır (Açıkel, 2012: 219). Bu son görüş, Tokat şehrinin coğrafik yapısına uygun olduğundan diğer görüşlere nazaran daha çok benimsenmiştir.

Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Tokat yerleşim yeri adları ile ilgili olarak daha önce Murat Hanilçe tarafından yapılmış bir çalışma bulunmaktadır. 2013 yılında yapılan bu çalışmada sadece Zile ilçesindeki yerleşim yeri adları ele alınmıştır. Ayrıca Hanilçe çalışmasını “büyük ölçüde, XV ve XVI. Yüzyıla ait mufassal tahrir defterlerine” (2013: 89) dayandırmıştır. Bu çalışmada ise Tokat ilinin kasaba, köy ve mezra statüsünde bulunan yerleşim yerlerinin güncel olan bütün isimleri değerlendirilmiştir. Bunun için araştırma TÜİK’in 2012 verileri ve 5393 Sayılı Kanun Uyarınca Belediyelere Mahalle Olarak Bağlanan Köyler Listesinde bulunan yerleşim yerlerinin adlarına dayandırılmıştır. Bu verilerde yer alan 572 yerleşim yeri adı bir bütüncü olarak düşünülmüş, ad bilimi ve onun alt kolu olan yer adları bilimi bakımından incelenmiştir. Bu bilim dalları adları anlam, yapı, köken vb. bakımlardan inceler. Bu çalışmada Tokat’taki yerleşim yeri adları anlamları bakımından ele alınmış ve aralarında anlam ilişkileri bulunanlar gruplaştırılmıştır. Bununla da Tokat’taki yerleşim yerlerinin adlandırılmasında takip edilen yol veya esin kaynağı oluşturan durumların tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Yerleşim yerlerinin gruplandırılması kavram alanı tanımına uygunu biçimde yapılmıştır. Kavram alanı “birbirine yakın, birbirini çeşitli açılardan bütünleyen, aralarında ortak bir bağ bulunan kavramların oluşturduğu bütünlüktür” (Hengirmen, 1999: 246). Bir başka tanımda ise, kavram alanı anlam alanı ile eş anlamlı olarak kabul edilmiş ve anlam alanı şöyle tarif edilmiştir, “zihinde aynı veya birbirine yakın kavramlar oluşturan kelimelerin meydana getirdikleri ortak alandır” (Korkmaz, 2009: 18). Bu tanımlar doğrultusunda bir değerlendirme yapmak için Tokat iline bağlı kasaba, köy veya mezra adlarından oluşan bütüncedeki anlamı aşınmış, unutulmaya yüz tutmuş veya unutulmuş olan adlar yeniden anlamlandırılmıştır. Daha sonra aralarında anlam ilgisi olan adlar bir araya getirilmiş ve ortaya çıkan her bir grup, bir kavram alanını sayılmıştır. Böylece birbiri ile anlam ilişkileri göz önünde bulundurulularak bir araya getirilmiş isimler topluluğu ortaya çıkmıştır. Bu topluluklar, adlandırma esnasında verilen adların hangi durumdan ilham alınarak oluşturulduğunu göstermektedir.

³ <http://www.tokat.bel.tr/icerik.php?icerik=51&Kategori=1003> (Erişim Tarihi: 01.08.2014).

BULGULAR VE YORUMLAR

Tokat'taki 572 yerleşim yerinin adı ad bilimi açısından incelendiğinde 8 temel kavram alanın ortaya çıktığı görülmüştür. Bu kavram alanları şunlardır:

Çevrenin Tabii ve Fiziki Koşullarına Dayanan Yerleşim Yeri Adları: Yerleşim yerlerine ad vermede en yaygın kullanım biçimi, coğrafi şekillerden esinlenen adların verilmesidir. Bölgenin doğal konumu, bulunduğu yerdeki dağlar, akarsular, orada bulunan madenler, yer üstü zenginlikleri vb. durumlar bölgelerin adlarına ilham kaynağı olurlar. Tokat'ta da yerleşim yerleri adlandırılırken bu durum oldukça dikkat çekicidir. En çok isim bu kavram alanı ve onun alt alanlarından verilmiştir. Bu adlandırmalar ve onların oluşturduğu alt kavram alanları şöyle tasnif edilebilir:

Coğrafi Şekillerden Esinlenilerek Oluşturulan İsimler: Tokat'taki yerleşim yeri adlarından bir kısmı coğrafi yapıların şekillerinden esinlenilerek oluşturulmuştur. Bunlar daha çok höyük, öyük, ören, alan, meydan, seki, teras gibi isimler taşırlar.

Öyük⁴, toprak tepe, höyük kelimelerine denk gelmektedir. Höyük; tarih boyunca türlü nedenlerle yıkılan yerleşme bölgelerinde, yıkıntıların üst üste birikmesiyle oluşan ve çoğu kez içinde yapı kalıntılarının gömülü bulunduğu yayvan tepe, tepecik demektir. Taşlıhöyük, adından da anlaşılacağı gibi, taş yapıların olduğu yer, taşlı tepe veya taş yığını anlamlarına gelir.

Ören ise; kalıntı, şehir, köy veya ormanlık yer, bir bölgenin en verimli ovası gibi anlamalara gelir. Örneğin, Salkımören, Arpaören, Karacaören gibi adlarda ören kelimesi, bir bölgenin verimli ovası anlamında kullanılmıştır. Çünkü Tokat'ın meşhur asma yaprağının bolca üretildiği yere Salkımören, tahıl üretiminin çok olduğu yere Arpaören, küçük taneli, kokulu ve pekmez yapmaya elverişli bir cins üzüm olan karacanın yetiştirildiği yere de Karacaören ismi verilmiştir. Çayören adında ise ören kelimesi ormanlık yer anlamındadır. Bu köyün içinden bir dere, çay geçmektedir ve köy çevresine nazaran yeşil bir bölge mahiyetindedir.

Ören, höyük, tepe vb. kelimelerden esinlenilerek oluşturulmuş yerleşim yerlerinin adları ve bunların ilçelere dağılımı şöyledir:

Tablo 2. *Ören, höyük, tepe gibi coğrafi şekillere dayanan yerleşim yeri adları*

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Beşören, Çayören, Ortaören
Almus	Sarıören
Erbaa	Salkımören, Tepekişla
Niksar	Arpaören, Örenler
Pazar	Tepeçaylı
Turhal	Kayaören, Dökmetepe, Taşlıhöyük
Yeşilyurt	Karacaören
Zile	Emirören, Karacaören, Uğurluören

Coğrafi terimlerden alan kelimesi de pek çok yerleşim yerinin adında kullanılmıştır. Alan; düz, açık ve geniş yer, meydan, saha vb. anlamlara gelmektedir. Bu kelime, tek başına Almus ve Başçiftlik ilçelerine bağlı birer köye de isim olmuştur. Bunun yanında

⁴ Öyük, höyük, ören vb. adların anlamları, Türk Dil Kurumunun internet ortamında yayımlanmış olduğu Güncel Türkçe Sözlük'ten (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts) ve Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü'nden (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas) yararlanılarak verilmiştir.

bir insan ismiyle birleşerek Ahmetalan, Halilalan, meyve ismiyle birlikte Armutalan, maden adlarıyla birlikte Gümüştalan gibi isimlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Alan kelimesi ile oluşturulmuş olan Kuzalan'da adındaki kuz, Eski Türkçede kuzu barınağı; Şahnalalan'daki şahn(e), eskiden Anadolu ve İran'da devlet kurmuş halkların devlet görevlisine verdiği isim; Çatalalan'daki çat, iki yolun veya iki derenin birleştiği kavşak anlamlarına gelir. Alan kelimesi ile Tokat'ta oluşturulmuş yerleşim yeri adları şunlardır:

Tablo 3. Tokat'ta alan kelimesi ile oluşturulmuş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Alan, Ahmetalan, Halilalan
Almus	Alan
Turhal	Kuzalan, Yağlıalan, Yeşilalan
Başçiftlik	Şahnalalan, Alan
Erbaa	Ağcaalan, Alan, Çatalalan, Gümüştalan, Yurdalan
Niksar	Teknealan
Sulusaray	Alanyurt
Yeşilyurt	K. Göllüalan
Zile	Armutalan, Kuzualan

Ayrıca alan terimi ile aynı anlama gelebilecek olan meydan sözcüğü de iki yerleşim yerinin adlandırılmasında kullanılmıştır. Bunlar, Erbaa ilçesinde bulunan Ermeydanı, Meydandüzü'dür.

Bunlara ek olarak seki, bayır, teras gibi coğrafi şekillere ait isimler de yerleşim yerlerinin adlandırılmasında kullanılmıştır: seki, toprak üstündeki yükseklik, doğal set, taraça; teras, akarsuların iki yakasındaki yamaçlarda, bazı deniz ve göl kıyılarında görülen basamak biçiminde yeryüzü şekli; sekü, ormanlık, kayalık ya da dağ başındaki düzlük; kepez, yüksek tepe, dağ; bayır: küçük yokuş; belen, bel, tepe, bayır anlamlarına gelir. Bu yolla oluşturulan isimler şunlardır:

Tablo 4. Tokat'ta bayır, seki vb. kelimelerle oluşturulmuş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Artova	Bayırlı
Başçiftlik	Erikbelen
Erbaa	Zoğallıçukur
Niksar	Bayraktepe, Gülbayır, Gültepe, Yarbaşı
Reşadiye	Bayırbaşı
Turhal	Dökmetepe
Yeşilyurt	Sekücek
Zile	Bayır, Sekikişla, Kepez

Su Kaynaklarından Yararlanılarak Oluşturulan İsimler: Tokat'taki yerleşim yeri adlarından bazıları, su kaynaklarına dair su, dere, pınar, göl gibi kelimeler kullanılarak oluşturulmuştur. Doğal sular bakımından zengin ve Yeşilirmak çevresine kurulmuş olan şehirde bu su kaynaklarının niteliğine dair sıfatlar da yerleşim yerlerinin adlarında kullanılır. Bu durumda kaynağının çeşidine göre acı, tatlı, ballı gibi değişik sıfatlar, bir isimle birleşerek bir yer adı olurlar. Bu yüzden Tokat'ta Çay, Gölcük, Pınarlı gibi isimlerin yanında Acıpınar, Acısu, Durudere gibi isimler de vardır. Sulara ait isimler bazen bir başka isimle birleşerek Osmanpınar, Musapınar, Çamdere, Dereköyü, Gazıpınarı gibi birleşik isimler oluşturur.

Tokat'ta su kaynaklarına dair pınar, dere, çay, göl vb. sözcükleri içeren yer adları şunlardır:

Tablo 5. Tokat'ta su kaynaklarına ait kelimelerle ile oluşturulmuş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Acıpınar, Aşağıfırındere, Ballidere, Çamdere, Çayören, Dereağzı, Derekişla, Dereyaka, Gökdere, Gölcük, Gülpınar, Güzeldere, Hanpınar, Pınarlı
Almus	Arısu, Çaykıyı, Dereköyü, Durudere, Karadere, Sahil, Üçgöl
Artova	Bebekderesi, Boyunpınar, Gazıpınarı, Evlidersesi, Sağlıca, Ulusulu, Taşpınar, Ulusulu
Erbaa	Bağpınar, Çalkara, Çevresu, Çeşmeli, Endikpınar, Gölönü, Narlıdere, Pınarbeyli, Yoldere
Turhal	Arzupınarı, Ayrıpınarı, Bağlarpınarı, Gökdere, Samurçay
Niksar	Arıpınarı, Buz, Çay, Çatak, Camidere, Derindere, Geyikgölü, Musapınarı, Oluklu, Sulugöl,
Pazar	Çayköy, Dereçaylı, Kaledere, Tepeçaylı
Reşadiye	Beşdere, Darıderesi, Çayırpınar, Dalpınar, Güneygölcük, Göllüköy, Güzeldere, Kaşpınar, Kuyucak, Kuzgölcük
Sulusaray	Alpudere, Arpacıkaraçay, Ilıcak, Belpınar
Yeşilyurt	Büget, Damlalı, K. Göllüalan, Yağmur
Zile	Acıpınar, Acısu, Belpınarı, Çamdere, Çiçekpınarı, Derebaşı, Gölcük, Hatıppınarı, Karşıpınar, Kozdere, Kuruçay, Kurupınar, Osmanpınarı, Yücepınar

Bu adlandıralarda yer alan Çatak, iki dağ yamacının kesişmesi ile oluşmuş dere yatağı; Büget, su birikintisi, göçük, bataklık; Çalkara, su kenarındaki kaynak demektir. Endikpınar, adındaki endik, utangaç, sıkılgan anlamına gelir. Sağlıca köyünün adı Artova ilçesi ve köy arasında akmakta olan bir sudan gelmektedir. Eski yıllarda bu su çok ince aktığından köyün ismi ince anlamına gelen sar kelimesinden dolayı sar su yani ince su olarak anılmıştır. Bölge halkı yapılan değişikliğe rağmen hala Sarsu ismini kullanmaktadır⁵.

Maden Adlarından Yararlanılarak Oluşturulan İsimler: Adı maden veya madencilikle ilgili isimler vasıtasıyla oluşturulmuş 33 köy bulunmaktadır. Örneğin, ağırlığı 7,692 kg olan bir ölçü birimi olan Batman, su kaplarında biriken kireç

⁵. http://tr.wikipedia.org/wiki/Sa%C4%9Fl%C4%B1ca,_Artova (Erişim Tarihi: 07.03.2014).

manasındaki Söngüt, sertleşebilen çelik anlamındaki Bolat gibi isimler, Tokat'taki yerleşim yerlerine ad verirken kullanılmıştır. Ayrıca Tablo 6'da bulunan isimlerdeki Gerit, damların üzerine konulan killi toprak; Üyük, cıvık çamur anlamlarına gelmektedir. Maden adlarından yararlanılarak oluşturulmuş isimler ve onların ilçelere dağılımı şöyledir:

Tablo 6. Tokat'ta maden veya madencilikle ilgili terimlerle oluşturulmuş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Altıntaş, Batmantaş, Çatalkaya, Karakaya, Kızılkaya, Killik, Söngüt, Taşlıçiftlik
Artova	Aktaş, Kayaönü, Gümüşyurt, Taşpınar
Erbaa	Beykaya, Canbolat, Demirtaş, Gümüşalan, Madenli
Niksar	Dalkaya, Gerit, Kumçiftlik, Özdemir, Yeşilkaya
Pazar	Taşlık
Reşadiye	Çamlıkaya, Karataş, Muratkaya, Taşlıca
Sulusaray	Balikkaya
Turhal	Gümüştop, Kalaycık, Kayaören, Kızkayası, Sarıkaya, Taşlıhöyük
Zile	Belkaya, Gümüşkaş, Karabalçık, Karakaya, Kireçli, Kurşunlu, Taşkiran, Üçkaya, Üyük

İklimden veya Mevsimlerden Yararlanılarak Oluşturulan İsimler: Hava koşulları insanların sadece günlük hayatlarını etkileyen önemli bir faktördür. Onları sosyopsikolojik açıdan etkiler. Etkilenen insanlar ise bu hava koşullarını günlük konuşmalardan adlandırmalara kadar pek çok alanda kullanır. Tokat'taki yerleşim yerlerinin adlandırılmalarında bu tesiri görmek mümkündür. Bu bölgede iklim özelliklerinden, rüzgâr türlerinden ve mevsimsel yağışlardan esinlenilerek verilmiş yer adları bulunmaktadır. Bu yolla oluşturulmuş yerleşim yeri adları şunlardır:

Tablo 7. Tokat'ta iklim ve mevsimlerden yararlanılarak oluşturulmuş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Yelpe
Artova	Poyrazalan, Tanyeli
Reşadiye	Karlıyayla, Sazak, Esenköy
Niksar	Esence

Bu gruptaki Esence ve Yelpe, yel alan yer, rüzgârlı, sallanan yer; Sazak, kuvvetli ve soğuk esen yel, poyraz anlamına gelir.

“Ay, Aydınlık ve Gün” gibi Gök Kavramları ile Oluşturulmuş İsimler: Tokat'ta gök cisimlerine veya onların hareketlerine bağlı adlandırmalar mevcuttur. Örneğin “güneş ışığı, gündüz” manasındaki “gün” kelimesinin yardımıyla oluşturulmuş yer adlarından Günevi, çok güneş ışığı alan yer; Güngörmez, güneş ışığı almayan yer vb. anlamlarındadır. Ayrıca, aydınlık ve dolunay anlamındaki bedir, günün başlangıcına

işaret eden tan gibi sözcükler de yerleşim yerlerinin adlandırılmasına kaynaklık etmiştir.

Tablo 8. Tokat'ta "Ay, aydınlık, gün" gibi gök kavramlarıyla oluşturulmuş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Aydınca, Aydoğdu, Bedirkale, Günçalı, Günevi
Artova	Tanyeli, Günardıç
Başçiftlik	Aydoğmuş
Erbaa	Akgün
Niksar	Günlüce, Işıklı
Reşadiye	Akdoğmuş
Yeşilyurt	Doğanca, Gündoğan
Zile	Güngörmez

Haftanın Günlerinden Yararlanılarak Oluşturulmuş İsimler: Tokat'ta haftanın günlerini içeren sadece bir tane yer adı bulunmaktadır: Niksar ilçesine bağlı "Eyneagzı". Eyne sözcüğü, Perşembe demektir.

Arazinin Kullanış Biçimine Uygun Olarak Kullanılan İsimler: Tokat yer şekilleri bakımından oldukça zengindir. Şehrin etrafı dağlarla çevrilidir ve bu dağlar arasından Yeşilirmak gibi etrafına can veren bir su kaynağı geçmektedir. Bu ırmağın çevresinde verimli ovalar ve yoğun bir ziraî faaliyet bulunmaktadır. Bu yüzden burada yaşayan insanların günlük uğraşları çok çeşitlidir. Kimi avcılık, besicilik, çobanlık yaparken, kimi tarım ile uğraşır. Bu uğraşların etkisiyle oba, yayla, ekincilik, döllük vb. tarımsal isimler yerleşim yerlerine ad olarak kullanılmıştır. Oba, göçebelerin uğrak yeri; yayla, akarsularla derin bir biçimde yarılmış, parçalanmış, üzerinde düzlüklerin belirgin olarak bulunduğu, deniz yüzeyinden yüksek yeryüzü parçası, plato veya hayvanların otlandığı yer; ekincilik, ekincinin yaptığı iş; döllük, koyun ve keçilerin yavruladıkları yer; gümele, avcı kulübesi, anlamlarına gelir. Bunun yanında çayır, orman, evci, narlı vb. günlük yaşama dair sözcükler de kullanılmıştır. Tokat'ta arazinin kullanımı ve günlük hayata dair sözcüklerle oluşturulmuş yerleşim yeri adları şunlardır:

Tablo 9. Tokat'ta arazinin kullanımı ile ilgili sözcüklerle oluşturulmuş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Akyurt, Döllük, Ekincilik, Gözova, Mülk, Sarıtarla, Taşlıçiftlik, Tahtuba (tahta > oba), Yayladalı, Yazıbaşı, Yeşilyurt
Almus	Çiftlik, Çilehane, Gümeleönü, Sahil
Artova	Gümüşyurt, Kunduzağılı, Tuzla
Erbaa	Çatalan, Doğanıyurt, Evciler, Yaylacık, Yaylalı, Yoldere
Niksar	Ara, Büyükyurt, Güzelyayla, Kumçiftlik, Mezraa, Ormancık, Tepeyatak, Yeşilyurt
Pazar	Beşevler, Çiftlik, Ovayurt, Ovacık
Reşadiye	Döllük, Çat, Çayırpınar, Dolay, Sarıyayla, Yeşilyurt
Turhal	Akçatarla, Ataköy, Bahçebaşı, Çayıraltı, Kuytul, Ormanözü, Şatroba
Sulusaray	Alanyurt
Zile	Ağıcık, Çayır, Çayıroluğu, Kırlar, Korucuk, Özyurt, Ütük, Yaylakent, Yaylayolu
Yeşilyurt	Bahçebaşı, Ekinli, Sivri

Tabloda yer alan ve anlamları unutulma noktasına gelmiş olan isimlerden Tuzla, davarlara kırdan tuz verilen düz, taşlık ve kayalık yer; Dolay, dönemeç, viraj, yamaç; Kuytul, çukur, kuytu yer; Ütük, ağaçlık veya ormanlık yerlerden yakılarak oluşturulan yer; Çat, iki dere veya iki yolun birleştiği yer, orta yer, köşe başı, iki tepe arasındaki geçit vb. anlamlarına gelir. Yazıbaşı'ndaki yazı ise düz yer, ova, kır demektir.

Tarihî-Coğrafi Yapıları Kullanarak Oluşturulan İsimler: Tokat, tarihî açıdan önemli bir Anadolu şehridir. Pek çok beyliğe, devlete, imparatorluğa ev sahipliği yapmıştır. Bu tarihî geçmişinin mirası olarak pek çok han, hamam, vakıf vb. binası günümüze kadar gelmiştir. Bu yapılar, aynı zamanda içinde bulunduğu yerleşim yerinin adlandırılmasına da aracılık etmiştir. Bunun için Tokat'taki bazı yerleşim yeri adlarında han, vakıf, konak, tekke, derbent, asar gibi isimlere rastlamak mümkündür. Bu isimlerden tekke, tarikattan olanların barındıkları, ibadet ve tören yaptıkları yer, dergâh; derbent, geçit, sınırda bulunan küçük kale; asar, kale, burç; kümbet, koni, piramit biçiminde damı olan, yuvarlak veya köşeli yapı anlamına gelir. Bu yolla oluşturulmuş isimler şunlardır:

Tablo 10. Tokat'ta çevresindeki tarihî-coğrafi yapılardan esinlenilerek verilmiş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Bedirkale, Hanpınar, Kadıvakfı, Kervansaray
Erbaa	Kale
Niksar	Asar, Hanyeri, Kümbetli, Yalıköy
Reşadiye	Konak, Güllkonak, Saraykışla
Pazar	Kaledere
Sulusaray	Tekkeyeni
Turhal	Derbentçi
Zile	Eskiderbent, Kervansaray, Yeniderbent

Sayı, Renk Gibi Sıfatlarla Kurulmuş İsimler: Sayı, renk, biçim vb. sıfat adları, yerleşim yerlerinin adlandırılmasında sıkça başvurulan sözcüklerdendir. Tokat'ta da bu sözcüklerden müteşekkil adlar şöyle tasnif edilebilir:

Sayıardan Yararlanılarak Oluşturulan İsimler: Sayılardan yararlanılarak yapılan adlandırmalarla Tokat'ta on yerleşim yerine ad verilmiştir. Bu adlar ve bunların ilçelere göre dağılımı şöyledir:

Tablo 11. Tokat'ta sayılardan yararlanılarak oluşturulmuş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Beşören
Almus	Üçgöl
Erbaa	İkizce, Dokuzçam
Reşadiye	Altıparmak, Beşdere
Turhal	Üçyol
Pazar	Beşevler
Zile	Üçkaya, Üçköy

Renklerden Yararlanılarak Oluşturulan İsimler: Dört mevsimin belirgin bir şekilde yaşandığı bir mekân olarak Tokat, canlı, rengârenk bir tabiata sahiptir. Bu bölgede her mevsim kendine özgü bir renk şöleni yaşatır. Bu hareketlilik, yerleşim yerlerinin adlandırılmasına da yansımıştır. Adlandırılmalarda ak, ağca, akça, gökçe, yeşil vb. renk isimleri sıkça geçer. Renk adlarını içeren Tokat'taki yerleşim yerlerinin ilçelere göre dağılımı şöyledir:

Tablo 12. Tokat'ta renk isimlerinden yararlanılarak oluşturulmuş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Akyamaç, Akyurt, Gökçe, Gökdere, Karakaya, Kızılkaya, Kızılköy, Kızılöz, Sarıtarla, Yeşilyurt
Almus	Karadere, Kızılelma, Sarıören
Artova	Aktaş
Başçiftlik	Sarıağıl
Erbaa	Ağcaalan, Ağcakeçi, Akgün, Çakır, Karaağaç, Kızılçubuk
Niksar	Akgüney, Bozcaarmut, Gökçeoluk, Karabodur, Karakaş, Sarıyazı, Yeşilhisar, Yeşilkaya, Yeşilyurt, Yeşilköy
Reşadiye	Akdoğmuş, Çakırlı, Gökköy, Karaağaç, Karataş, Sarıyayla, Yeşilyurt, Güneygölcük
Sulusaray	Sarıyaprak
Turhal	Ağcaşar, Akbuğday, Akçatarla, Gökdere, Sarıçiçek, Sarıkaya, Yeşilalan
Yeşilyurt	Karaoluk
Zile	Akçakeçili, Akdoğan, Akgüller, Akkılıç, Büyükkarayün, Küçükkarayün, Çakırçalı, Karabalçık, Karakaya, Karakuzu, Yeşilce

Gökçe, gök rengi, mavi; Ağcakeçi'deki ağca, bembeyaz; Çakır, açık mavi, hareli ela; Bozcaarmut'taki bozca, rengi boza çalan, açık toprak rengine benzeyen anlamına gelir.

Çevrenin Niteliği ile İlgili Sıfatlar Vasıtasıyla Oluşturulmuş İsimler: Yerleşim yerlerinin büyük, küçük, aşağı, yukarı, uzun, yeni, ulu vb. sıfatlarla adlandırılması oldukça yaygındır. Tokat'ta da bu tip adlandırmalar çoktur. Bu yolla oluşturulmuş isimler şunlardır:

Tablo 13. Tokat'ta çevrenin niteliğinden yararlanılarak oluşturulmuş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Akyamaç, Büyük Bağlar, Çöreği Büyük, Eskiköy, Güzelce, Güzeldere, Kabatepe, Küçükbağlar, Ortaören Şenköy, Aşağıfirindere, Yenice
Almus	Gümeleönü, Serince
Artova	Aşağıgüçlü, Kayaönü, Yukarıgüçlü, Yenice, Ulusulu
Başçiftlik	Dağüstü
Erbaa	Aşağı Çandır, Çevresu, Gölönü, Kırıkgüney, Ortaköy, Yukarı Çandır
Reşadiye	Dalpınar, Güzeldere, Karlıyayla, Karşıkent, Yenituraç
Zile	Belkaya, Belpınarı, Büyükaköz, Büyükkarayün, Büyükkozlucu, Büyüközlü, Eskidağıcı, Eskiderbent, Karşıpınar, Kuruçay, Kurupınar, Küçükaköz, Küçükkarayün, Küçükkozlucu, Küçüközlü, Uzunköy, Uzunöz, Yalnızköy, Yenidağıcı, Yeniderbent, Yeniköy, Yücepınar
Niksar	Büyüküyük, Çalca, Dalkaya, Derindere, Güzelyayla, Tepeyatak
Turhal	Dökmetepe, Uluöz, Yeniköy, Yeniceler
Sulusaray	Belpınar
Yeşilyurt	Yeniköy

Bitkilerden Esinlenilerek Oluşturulmuş Yerleşim Yeri Adları: Tokat ve çevresi coğrafi özelliklerden ötürü zengin bir bitki örtüsüne ve yoğun bir tarımsal faaliyete sahiptir. Özellikle meyvecilik önemli bir geçim kaynağıdır. Bu yüzden bitkiler veya dal, budak, çalı gibi bitki parçalarına ait sözcükler yerleşim yerlerinin adlandırılmasında kullanılmıştır. Bitkiler veya bitkilere ait unsurların sözcüklerinden yararlanılarak oluşturulmuş yerleşim yerleri adları şunlardır:

Tablo 14. Tokat'ta bitkilerden yararlanılarak oluşturulmuş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Aluç, Büyük Bağlar, Bağbaşı, Kabakboğazi, Küçükbağlar, Çamağzı, Çamaltı, Çamdere, Çamlık, Çubuklu, Çördük, Gülpınar, Günçalı, Kömeç, Ormanbeyli, Yayladalı
Almus	Çamdalı, Çamköyü, Kızılelma
Artova	Günardıç, Mertekli
Başçiftlik	Erikbelen
Erbaa	Aşağı Çandır, Ballıbağ, Yukarı Çandır, Bağpınar, Dokuzçam, Kozlu, Salkımören, Zoğallıçukur, Ç. Fındıcak, T. Fındıcak, Çamdibi, Karaağaç, Narlıdere, Kızılçubuk
Niksar	Ardıçlı, Arpaören, Ayvalı, Budaklı, Çiçekli, Çimenözü, Gülbayır, Gültepe, Mercimekdüzü, Korulu, Köklüce, Pelitlik, Sorhun,
Pazar	Bağlarbaşı, Doğançalı
Reşadiye	Bostankolu, Çambalı, Çamlıkaya, Çınarcık, Duttibi, Darıderesi, Elmacık, Gülburnu, Güllüce, Gülkonak, Karaağaç, Köklü, T. Fındıcak, Yoğunpelit
Sulusaray	Buğdaylı, Uylubağı, Sarıyaprak
Turhal	Akbuğday, Bağlarpınarı, Çamlıca, Çivril, Eriklitekke, Sarıçiçek, Koruluk, Ormanözü
Yeşilyurt	Karacaören, Kavunluk
Zile	Akgülller, Alibağ, Alıçözü, Armutalan, Ayvalı, Büyükkozluca, Çamdere, Çakırçalı, Çiçekpınarı, Elmacık, Karacaören, Kozdere, Küçükkozluca, Narlıkışla, Söğütüzü

Bu adlandırmalarda kullanılan ve yaygın kullanımı bulunmayan sözcüklerden Aluç, Frenküzümü; Ardıç, servigillerden, güzel kokulu yapraklarını kışın da dökmeyen, yuvarlak kara yemişleri ilaç olarak kullanılan bir ağaççık; Çandır, aşlanmamış, yabancı bitki; Çivril, pırasa; Çördük, yabancı armut, ahlat; Günçalı, böğürtlen, ahududu gibi küçük, dalları dibinden çatallanan ve sapları odunsu bitki; Karaca küçük taneli, kokulu ve pekmez yapmaya elverişli bir cins üzüm; Koz, ceviz; Kömeç, papatya ve ayçiçeğinde olduğu gibi, sapın yassılaştı ve genişlemiş ucu üzerinde çiçeklerin yan yana toplanmasıyla oluşan çiçek durumu; Mertek, mesken yapımında kullanılan dört köşe veya yuvarlak, kalınca ağaç; Sorhun, çalıya benzer bir çeşit söğüt; Zoğallı, kızılçuk anamlarına sahiptir.

İnsan veya İnsan Topuluklarından Hareketle Oluşturulmuş İsimler: Saka'ya göre, "insan adlarının yer adı olarak kullanılması tabii bir hadisedir. Çeşitli hususiyetleriyle dikkati çeken kişinin adını bir yere bağlamak, böylece o kişiyi ebedileştirmek bütün cemiyetlerde görülmektedir (1984: 259)". Tokat'ta insan adlarından, insanların mesleklerinden, inançlarından vb. hareketle oluşturulmuş yer isimleri bulunmaktadır. Bunun yanında insanın bir uzvunun adını veya insanlar arasındaki akrabalık durumunu kullanarak oluşturulmuş yer isimleri de mevcuttur.

İnsan veya Topulukların İsimleri/Sıfatları ile Oluşturulmuş İsimler: Tokat'ta Hüseyin, Musa, Osman, Mahmut gibi insan isimlerinin yanında insanlara ait olan Bakımlı, Gebeli, Engelli, Evli gibi kimi sıfatlar ve Uğrak, Toklar gibi insanlara ait davranış ve durumlar kullanılarak da yerleşim yerlerinin adlarına kaynaklık etmiştir.

Bunun yanında Tatar, Danişment vb. topluluk isimleri de adlandırılmalarda kullanılmıştır. İnsan ve toplulukların adları veya insanlara ait sıfatlar kullanılarak oluşturulmuş isimler şunlar:

Tablo 15. Tokat'ta insan veya toplulukların isimleriyle oluşturulmuş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Ahmetalan, Halilalan, Avşarağzı, Efe, Gaziosmanpaşa, Hasanbaba, İhsaniye, Musullu, Ormanbeyli, Sevindik, Uğrak, Ulaş, Yatmış
Almus	Bakımlı, Hubyar, Gebeli, Oğulbey
Artova	Ahmetdanişment, Ağamusa, Bebekderesi, Evlidersi, İğdır, Yağcımus
Erbaa	Benli, Beykaya, Engelli, Erdemli, Hacıali, Hacıpazar, Kartosman, Pınarbeyli, Ustamehmet
Niksar	Beyçayırı, Boyluca, Edilli, Güdüklü, Güvenli, Hacı, Haydarbey, Hüseyingazi, Kiracı, Mahmudiye, Mutluca, Musapınarı, Osmaniye, Umurlu, Ustahasan
Pazar	Tatar
Reşadiye	Abdurrahmanlı, Bağdatlı, Danişment, Eyüp, Eymür, Güvendik, Gurbetli, İbrahimşeyh, İsmailiye, Muratkaya, Özlüce, Özen, Umurca, Uğurlu, Toklar
Sulusaray	Beyazıt, Selimiye
Turhal	Hamidiye, Hasanlı, Kızkayası, Necip
Zile	Alibağ, Alihoca, Çapak, Göçenli, İğdır, İmirtolu, Fatih, Hasanağa, Osmanpınarı, Selamet, Süleymaniye, Şeyhnusrettin, Taşkırın, Turgutalp, Yaraş

Ulaş, amacına ermiş, isteğine kavuşmuş kimse anlamındadır. Hubyar köyü ise adını, Hubyar Sultan veya Hubyar Sultan Dede olarak bilinen kişiden almıştır. Hubyar Sultan, 16. Yüzyılda yaşamış Celali isyanları sırasında Tokat ili Almus ilçesi Hubyar köyüne geldiği ve burada türbesi bulunan Hubyar Ocağının kurucusu olarak bilinen kişidir⁶. İğdır, yirmi dört Oğuz grubundan biridir. Edilli, Roma tiyatrosunda oyunları parasal ve yönetsel açıdan destekleyenlerdir. Güdüklü, eksik yanı olan, tamamlanmamış, kısa boylu anlamlarına gelir. Umurlu, aldırış etmek, önem vermek; Eymür, yirmi dört Oğuz boyundan biri; Necip, soylu, soylu temiz; Yaraş, girişken, dalkavuk kimse şeklinde açıklanabilir. Beyçayırı adındaki bey, zengin, ileri gelen kimse, bay anlamındayken Haydarbey'deki bey, erkek adlarından sonra kullanılan bir saygı ifadesidir.

İnsanlara Ait Meslek, Görev ve Uğraşlarla Oluşturulmuş İsimler: Anadolu'da kimi yerler, bazı işlerin yoğun olarak işlendiği mekânlar olarak bilinmektedir. Bu yerler genellikle yoğun olarak işledikleriyle tanınırlar. Bu tanınma zamanla adlandırma boyutuna erişebilir. Örneğin tarım hayatına dair samancılık, hayvancılık, ırgatlık vb. durumlar eğer köyün ortak uğraşı ise önce halk arasında bu yerleşim yerlerine lakap verilebilir, sonra bu adlandırma halk arasından çıkıp resmi bir boyut kazanabilir. Tokat'ta da genellikle yörede gerçekleştirilen zanaatlardan veya oradan meşhur olmuş kişinin işinden esinlenilerek ad verilmiş yerleşim yerleri mevcuttur. Bu yerler ve ilçelere dağılımları şöyledir:

⁶ http://tr.wikipedia.org/wiki/Hubyar_Sultan (Erişim Tarihi: 07.02.2014).

Tablo 16. Tokat'ta meslek, görev vb. isimlerle oluşturulmuş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Çerçi, Daylıhacı, Semerci,
Almus	Kapıcı
Artova	Ağamusa, Devecikarkın, Yağcımus
Başçiftlik	Şahnalın
Erbaa	Ayan, Aydınsofu, Keçeci, Ustamehmet, Oğlakçı
Niksar	Bilgili, Muhtardüzü, Kaşıkçı, Şihler, Terzioğlu, Ustahasan
Reşadiye	Çavuşbeyli
Turhal	Derbentçi, Kazancı
Sulusaray	Arpacıkaraçay
Zile	Alihoca, Çeltek, Hasanağa, Hatippınarı, Reşadiye, Koçaş, Saraç, Savcu, Şeyhnusrettin

Çeltek, çoban yamağı, yardımcı, uşak; Çerçi, köy ve benzeri yerlerde dolaşarak ufak tefek tuhafiyeye eşyaları satan kimse; Ayan, köy veya mahalle muhtarı; Koçaş, koçu denen dört tekerlekli ve yaylı arabayı kullanan arabacı; Saraç, koşum ve eğer yapan veya satan kişi anlamındadır. Daylıhacı adındaki daylı kelimesi taylı sözcüğünün t>d ses değişimine uğramış halidir. Bugünkü köy yerinde bulunan çiftliğin sahibi yörede Taylı Hacı olarak tanındığından köye bu isim verilmiştir⁷.

İnançlarla Oluşturulmuş İsimler: İnançlar insan hayatında önemli bir unsurdur. İnsanın bütün hareketlerini, yaşantısını biçimlendirir. Ad verme konusunda da bu inançlara uygun biçimde davranılır.

Tokat'ta inançlar ve bu inançlara ait unsurlarla ilgili yerleşim yeri adlandırmaları şöyledir:

Tablo 17. Tokat'ta inançla ilgili isimlerle oluşturulmuş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Nebiköy
Almus	Çilehane, Mescit
Erbaa	Cibril, Hacıali, Hacıbüyük, Hacıpazar, Şükür
Niksar	Camidere, Şihler, Hacı
Reşadiye	İslamlı, İbrahimşeyh
Sulusaray	Tekkeyeni
Turhal	Elalmış, Erenli, Eriklitekke
Zile	Hacılar, Hatippınarı, Karaşeyh, Sofular, Şeyhköy, Şeyhnusrettin, Uğurluören

Bu kavram alanındaki Cibril, dört büyük melekten biri olan Cebrail; Sofular, dinin buyruk ve yasalarına bütünüyle uyan kişiler anlamına gelir.

İnsanların Birbiriyle İlişkisi veya Akrabalığını İçeren İsimler: Akrabalık isimleri veya insanların birbiriyle ilişkisini gösteren sözcükler kimi zaman yerleşim yerlerinin isimleri olurlar. Tokat'ta böyle kullanılan yerleşim yerlerinin adları şunlardır:

⁷ http://tr.wikipedia.org/wiki/Davı%C4%B1hac%C4%B1_Tokat (Erişim Tarihi: 24.04.2014).

Tablo 18. Tokat'ta insanların birbiriyle ilişkisini içeren yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Bula, Dedeli, Hasanbaba
Almus	Babaköy, Oğulbey
Erbaa	Ezebağı
Niksar	Terzioğlu
Turhal	Ataköy
Zile	Ede, Binbaşoğlu

Bula, yenge, amca veya dayı karısı; Ezebağı'ndaki eze, teyze, hala; Ede ise büyük erkek kardeş, abi anlamındadır.

İnsanların Bir Organının Adı İçeren İsimler: İnsanlara ait, baş, boyun, boğaz gibi uzuv isimlerinin veya uzuvlara ait bakmak, görmek, duymak gibi işlevlerin tabiata aktarılması çokça rastlanılan bir durumdur. Tokat'ta da organlardan yerleşim yerlerine aktarımlar söz konusudur. Bu yolla oluşturulmuş yer isimleri ve bunların ilçe merkezlerine dağılımı ise şöyledir:

Tablo 19. Tokat'ta bir organ adı içeren yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Avşarağzı, Bakışlı, Çamağzı, Dereağzı, Dereyaka, Gözova, Bağbaşı, Kabakboğazı, Yakacık, Yazıbaşı
Almus	Kol
Artova	Boyunpınar
Erbaa	Ocakbaşı
Niksar	Cer, Boğazbaşı, Karakaş, Kapıağzı, Yarbaşı
Pazar	Bağlarbaşı
Reşadiye	Altıparmak, Bostankolu, Bayırbaşı, Gülburnu, Kaşpınar
Turhal	Bahçebaşı
Yeşilyurt	Bahçebaşı
Zile	Derebaşı, Gümüşkaş

Bu bölümde, canlı bir varlığa ait olan organ adları kullanılmıştır. Kullanımı azalmış olan Cer, ciğer demektir. Bu bölümde "baş" kelimesinin çok yaygın biçimde Tokat'ta yerleşim yerlerine aktırıldığı görülmektedir: Derebaşı, Bahçebaşı, Bayırbaşı, Yarbaşı, Boğazbaşı vb.

Askerlik ile İlgili Kavramlarla Oluşturulmuş İsimler: Askerlik, Türklerin hayatında önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden kutsal sayılır. İnsanların kutsallarını önemseyip yaşadıkları yere, çocuklarına veya kullandıkları araç-gereçlere ad olarak vermesi pek tabiidir. İşte bu yüzden Tokat'ta askeriye ait kavramlar insanların yaşadığı yerleşim yerlerinin adlandırılmasında 39 kez kullanılmıştır. Bu adlar şunlardır:

Tablo 20. Tokat'ta askeri kavramlarla oluşturulmuş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Akın, Bedirkale, Çerdiğin, Çökellikkişla, Derekişla, Dodurga, Gaziosmanpaşa, Kılıçlı, Şehitler
Artova	Gazipınarı, Salur
Erbaa	Ermeydanı, Eryaba, Ocakbaşı, Kale, Kurtuluş, Tepekışla
Niksar	Akıncı, Bayraktepe, Eryaba, Hüseyingazi, Yeşilhisar
Pazar	Ocaklı, Kaledere
Reşadiye	Çavuşbeyli, Saraykişla
Sulusaray	Balikhisar
Turhal	Kamalı, Kuytul, Şatroba
Zile	Akkılıç, Binbaşıoğlu, Emirdolu, Emirören, Haremikişla, Narlıkişla, Palanlı, Salur, Sekikişla, Yeniderbent

Çerdiğin, dört tuğlu komutan veya dört prens; Dodurga, yurt korumayı bilen; Şatır, tören ve alaylarda padişahın veya vezirin yanında yürüyen görevliler; Palanlı, eğerli at vb. binek hayvanı, koşum takımının takılı olduğu hayvan; Salur, kılıç demektir. Çökellikkişla adı, burada yaşayanların ürettiği hayvansal ürünlerden esinlenilerek verilmiştir. Burada yaşayanlar küçükbaş hayvancılıkla uğraşır ve bu hayvanların sütünden çökelik, peynir gibi süt ürünleri yapıp satarlar⁸.

Eşyaların Adlarından Oluşturulmuş Yerleşim Yeri Adları: Tokat'ta adlarını gündelik eşyalardan alan otuz yerleşim yeri mevcuttur. Bu eşyalardan az tanınan Karkın, karaya ya da mora boyanmış deri; Kocacık, semerin arka kısmında urgan takılan demir ya da tahta çengel; Kızık, çuvaldız; Salur, kılıç; Sokutaş, taş dibek; Kama, silah olarak kullanılan, ucu sivri, iki ağzı da keskin uzun bıçak anlamlarına gelir. Ayrıca Güblüce adındaki "güb<küp" sözcüğü yörede küp yapının varlığına gönderimde bulunur. Güblüce'de bulunan toprak örtüsünün küp yapımına elverişli olmasından dolayı yerleşim yerinin ismi böyle verilmiştir⁹. Eşya adlarının kullanılmasıyla oluşturulmuş Tokat'taki yerleşim yerleri şunlardır:

Tablo 21. Tokat'ta eşya isimleriyle oluşturulmuş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Boyalı, Güğümlü, Karkın, Karkıncık, Kocacık, Kızık, Tahtuba (tahta > oba), Tekneli
Artova	Devecikarkın
Almus	Teknecik
Erbaa	Eryaba, Güveçli, Kavalcık, Küplüce, Sokutaş, Tandırlı
Niksar	Kapıağzı, Eryaba, Direkli, Tahtalı, Teknealan
Pazar	Menteşe
Turhal	Buzluk, Çarıksız, Karkın, Kuşoturağı
Yeşilyurt	Doğlacık
Zile	Kazıklı, Güblüce, Olukman, Palanlı, Yünlü

⁸ . http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87%C3%B6kelikk%C4%B1%C5%9Fla,_Tokat (Erişim Tarihi: 22.09.2014).

⁹ . http://www.gublucekoyu.com/md_6/pages/Koyumuz-Hakkında_17.html (Erişim Tarihi: 02.03.2014).

Hayvan, Hayvancılık, Hayvansal Ürünler ve Diğer Yiyeceklerle Oluşturulmuş Yerleşim Yeri Adları: Tokat'ta tarım ve hayvancılık ana geçim kaynaklarıdır. Bu iki uğraş, insanların hayat biçimlerini şekillendirir. Bu yüzden bitki ve tarımsal ürünler gibi hayvanlar ve hayvancılık ile ilgili isimler mevcuttur. Tokat'ta hayvan, hayvancılık, hayvansal ürün veya diğer yiyeceklerle ilgili şu isimlere rastlanmıştır:

Tablo 22. Tokat'ta hayvan, hayvancılık veya yiyecek isimleriyle oluşturulmuş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Çökelikkışla, Keşlik
Artova	Kunduz, Kunduzağılı
Başçıftlık	Sarıağıl
Erbaa	Ağcakeçi, Ballıbağ, Doğanıyurt, Kuz, Tosunlar
Niksar	Geyikgölü, Şahinli, Arıpınarı
Pazar	Balıca
Reşadiye	Çambalı, Yuvacık, Yenituraç, Kabalı, Kuzgölcük
Turhal	Ayranpınarı, Kuşoturağı, Kuzalan, Tatlıcak, Sütlice, Samurçay
Sulusaray	Balıkhisar, Balıkkaya, Çime

Bu bölümde yer alan Keşlik, yağı alınmış süttten veya yoğurttan yapılan peynir, çökelek; Yenituraç'taki turaç, sülüngillerden, uzunluğu 34 santimetre olan, soyu azalmış bir tür kuş (Tetrao francolinus); Samurçay'daki samur, etçiller (Carnivora) takımının, sansargiller (Mustelidae) familyasından, 60 cm kadar uzunlukta, 20 cm kadar kuyruğu olan, esmer kahverengi ve yumuşak tüylü, gerdanı turuncu, başı koni biçiminde, kulakları büyük, kürkü çok değerli bir tür hayvan; Çime, balık yavrusu; Yapalak, bir tür baykuş anlamındadır.

“Altı, üstü, önü” gibi bir yerin konumunu esas alarak yapılan adlandırmalar

Bir ismi merkeze alarak (çam, kaya, çayır, yayla vb.) ikinci bir nesneyi bu isimle olan mekânsal ilişkisine göre (dibi, üstü, yanı, önü vb.) adlandırılması yaygın bir ad verme durumudur. Tokat'ta da isimlerin birbiriyle olan mekânsal ilişkileri dikkate alınarak yapılan adlandırmalar şunlardır:

Tablo 23. “Altı, üstü, önü” gibi bir yerin konumunu esas alarak yapılan adlandırmalar

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Merkez	Çamaltı
Almus	Gümeleönü
Artova	Kayaönü
Başçıftlık	Dağüstü
Erbaa	Çamdibi, Gölönü, İverönü
Niksar	Mercimekdüzü, Muhtardüzü
Reşadiye	Dutdibi
Turhal	Çayıraltı
Zile	Yaylayolu

Herhangi Bir Kavram Alanına Dâhil Edilemeyen Yerleşim Yerlerinin Adları: anlamları tam olarak tespit edilemeyen Değeryer, Yağsıyan, Çırdak, Boldacı isimleri herhangi bir kavram alanına dâhil edilmemiştir.

Tablo 24. Tokat'ta herhangi bir kavram alanına yerleştirilememiş yerleşim yeri adları

İdari Birim (İlçe)	Yerleşim Yeri Adı
Almus	Değeryer
Reşadiye	Yağsıyan
Yeşilyurt	Çırdak
Zile	Boldacı

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yer adları, pek çok bilim dalı için önemli veriler barındırır. Çünkü adlandırmalar var olan coğrafik, tarihi veya kültürel birikimlerden bağımsız değildir. Bu yüzden var olan bir durumu yansıtır. Bunu çözümlmek isteyen bilim dalları için bu önemli bir veri kaynağıdır. Bu çalışmada da TÜİK'in kayıtlarında bulunan Tokat iline ait 572 yerleşim yerinin adı ad bilimi ilkelerine uygun biçimde değerlendirilmiştir. Ancak makale boyutları dikkate alındığından değerlendirme kelimelerin anlamları ile sınırlandırılmıştır. Bunun için anlamları unutulmaya yüz tutmuş veya unutulmuş olan sözcükler tanımlandıktan sonra aralarındaki anlam ilişkileri dikkate alınarak uygun kavram alanları oluşturulmuştur. Bunun neticesinde sekiz ana kavram alanı ortaya çıkmıştır. Ancak bu ana kavram alanları detaylandırılmış ve uygun alt kavram alanları oluşturularak isimlerin daha ayrıntılı biçimde değerlendirilmesine çalışılmıştır.

Kelime havuzunda bulunan 572 yerleşim yeri adından 568 tanesi, anlamları doğrultusunda kavram alanlarına yerleştirilebilmiştir. Ancak dört ismin anlamı tespit edilememiş ve bunlar "herhangi bir kavram alanına dâhil edilemeyen isimler" olarak ayrı bir başlık altında verilmiştir.

Bu değerlendirmelerin neticesinde, Tokat ilindeki adlandırmaların, en çok çevrenin tabii ve fizikî koşullarından ilham alınarak oluşturulduğu görülmüştür. Bu adlar da coğrafik yapıdan, yeraltı ve yerüstü zenginliklerden vb. esinlenilerek oluşturulmuştur. Bunun yanında sayı, renk ve diğer nitelime sıfatlarından, bitki, insan, topluluk, eşya adlarından, günlük uğraşlardan veya inançlardan yararlanılarak oluşturulmuş yer adları da bulunmaktadır.

Tokat'taki yerleşim yerlerinin adlarında en dikkat çekici unsur, çoğunluğunun birleşik sözcük niteliğinde olmasıdır. Bu isimler birden çok kavram alanına dâhil edilmiştir. Çünkü birleşik adları oluşturan sözcükler tek tek düşünülmüş ve yeni adın oluşmasında her iki sözcüğün etkili olduğu varsayılmıştır.

Bu çalışma yürütülürken yer adlarının bazılarının halk arasında anlamının unutulduğu veya çok az hatırlandığı görülmüştür. Ayrıca bu tür kelimelerin anlamını açıklayabilecek genel bir yazılı kaynağa da rastlanılmamıştır. Bu tür anlam yitimlerini engellemek için Türkiye'deki yer adları ile ilgili çalışmaların, makale veya bildiri boyutundan sözlük boyutuna taşınması gerekir. Zira Türkiye'de yer adları ile ilgili yapılan çalışmalar makale veya bildiri boyutuna sıkıştırıldığından ya yerel boyutta olup bir ilin, ilçenin veya daha küçük yerleşim yerlerinin adlarını ele almakta (bu çalışmada olduğu gibi veya Afyonkarahisar ilindeki İdari Yerleşmelerin Toponimik Sınıflandırılması adlı çalışmada olduğu gibi) ya sınırlı bir konu seçip alanı daraltmakta (Örneğin, Organ Adlarından Oluşan Yer Adları) ya da belirli bir tarihi devri esas alarak sınırlı bir zaman dilimindeki kayıtlara (Örneğin, Osmanlı Yer Adları) dayanmaktadır. Türkiye genelindeki adları değerlendiren sadece bir çalışma mevcuttur: Türkçe Yer Adları Kılavuzu (Gülensoy, 1995). Bu kılavuzda ise yer adları yapı bakımından ele alınmış, bu adların anlamına veya kökenine değinilmemiştir. Bu yüzden kültür, dil, coğrafya, tarih, sosyoloji vb. bilim dalları için önemli veriler içeren yerleşim yeri adlarının ad biliminin ilkeleri doğrultusunda ele alınarak açıklanacağı bir Türkiye Yer

Adları Sözlüğünün hazırlanması oldukça önemlidir. Bu tür bir sözlük çalışması, ilgili bilim dallarına büyük bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AÇIKEL, A. (2012). "Tokat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 41, Ankara: TDV Yayınları
- AKSAN, D. (2007). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara: TDK Yayınları
- EREN, H. (2010). *Yer Adlarımızın Dili*, Ankara: TDK Yayınları
- GÜLENSOY, T. (1995). *Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, Ankara: TDK Yayınları
- HANİLÇE M. (2013). "Vatan Topraklarındaki İmza: Türk Yer Adları, Zile Kazası Örneği (1455-1575)", *Turkish Studies*, S. 8/2, Kış 2013, s. 89-135
- HENGİRMEN, M. (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Engin Yayınevi
- TUİK Verileri (2012). *İl Genelî Köy Nüfusları 5393 Sayılı Kanun Uyarınca Belediyelere Mahalle Olarak Bağlanan Köyler Listesi*
- KARAAĞAÇ, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Ankara: TDK Yayınları
- KOCA, N. ve YAZICI H. (2011). "Afyonkarahisar İlindeki İdari Yerleşmelerin Toponimik Sınıflandırılması", *Türk Coğrafya Dergisi*, S. 56, s. 1-10.
- KORKMAZ, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara: Ankara: TDK Yayınları.
- KURGUN, L. ve KARPUZ, H. Ö. (2000). "Organ Adlarından Oluşan Yer Adları", *Ana Dili Dergisi*, S. 19, s. 17-26.
- SAKAOĞLU S. (1984). "İnsan Adlarından Kaynaklanan Yer Adlarımız", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, s.259-264
- SÖZEN, T. (2006). *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)*, Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları
- YAVUZ, S. ve ŞENEL, M. (2013). "Yer Adları (Toponim) Terimleri Sözlüğü", *Turkish Studies*, S. 8/8, Yaz 2013, s. 2239-2254

İnternet Kaynakçası

- Çökelikkışla, http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87%C3%B6kelikk%C4%B1%C5%9Fla,_Tokat (Erişim Tarihi: 22.09.2014).
- Daylıhacı, http://tr.wikipedia.org/wiki/Daylıhacı%C4%B1hac%C4%B1,_Tokat (Erişim Tarihi: 24.04.2014).
- Hubyar Sultan, http://tr.wikipedia.org/wiki/Hubyar_Sultan (Erişim Tarihi: 07.02.2014).
- Sağlıca, Artova, http://tr.wikipedia.org/wiki/Sağlıca,%C4%9Flı%C4%B1ca,_Artova (Erişim Tarihi: 07.03.2014).
- Tokat Belediyesi, <http://www.tokat.bel.tr/icerik.php?icerik=51&Kategori=1003> (Erişim Tarihi: 10.08.2014).
- Tokat Zile Güblüce Köyü Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, http://www.gublucekoyu.com/md_6/pages/Koyumuz-Hakkinda_17.html (Erişim Tarihi: 02.03.2014).

Baskın, S. & Buzlukluoğlu Arslan, S. (2014). Yer Adlarının Dili: Tokat İli Örneği, ss 391-409

Türk Dil Kurumu	Güncel	Türkçe (Erişim Tarihi:	Sözlük, Tarihi:
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts			
02.02.2014).			
Türkiye Türkçesi	Ağızları	(Erişim Tarihi:	Sözlüğü, Tarihi:
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas			
02.02.2014).			